

1

Zabrze na dawnej fotografii

album

Bernard Szczech

Muzeum Miejskie w Zabrzu
Związek Górnośląski koło w Zabrzu

Zabrze na dawnej fotografii

(Stare Zabrze, Dorota, Małe Zabrze)

Zabrze 1991

Wydawnictwo Muzeum Miejskiego w Zabrzu
Plac Krakowski 9, 41-800 Zabrze, skr.poczt. 33

SL 10g
SL 7c 2

Redaguje kolegium:

Henryka Haduch

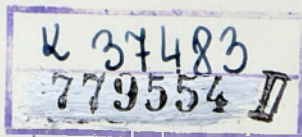
Piotr Hnatyszyn

Jadwiga Pawlas-Kos

Irena Pysz - sekretarz

Bernard Szczech - przewodniczący

Reprodukcje fotograficzne - Maksymilian Fleischer

Wydano z pomocą finansową Urzędu Miejskiego w Zabrzu.

Na okładce : Widok ul. Marcina Lutra z kościołem ewangelickim.

EO-82/169/13
6.04. [25000-]
Białka

Oddajemy do rąk Państwa publikację, która początkowo miała ograniczyć się do krótkiego, ilustrowanego przewodnika po wystawie przygotowanej przez Muzeum Miejskie w Zabrzu p.t. "Zabrze na dawnej fotografii i pocztówce". Dzięki pomocy finansowej Urzędu Miejskiego w Zabrzu, dokonaliśmy korekty naszych zamierzeń wydawniczych, wynikiem czego, wydany został wcześniej katalog fotografii i pocztówek archiwalnych naszego miasta. Piotr Hnatyszyn, autor katalogu, dokonał inwentaryzacji dokumentacji fotograficznej znajdującej się w zbiorach Muzeum Miejskiego w Zabrzu oraz zasobów byłego Stadtarchiv Hindenburg, obecnie przechowywanych w Archiwum Państwowym w Gliwicach.

Mamy pełną świadomość, że nie jest to pełny inwentarz fotografii na której uwieczniono obraz dorobku jak i zmian zachodzących w naszym mieście. Istnieją, jak nam wiadomo, bogate zasoby fotografii w archiwach zakładowych, kolekcjach prywatnych a także za granicą, do których z różnych przyczyn nie dotarliśmy.

Obecnie prezentujemy kilkadziesiąt fotografii archiwalnych, pochodzących z lat 1887 - 1937 ograniczonych terytorialnie do centrum naszego miasta, obszaru powstałej w 1905 roku Gminy Zabrze, czyli byłych wsi: Stare Zabrze, Dorota i Małe Zabrze. W zamierzeniach naszej placówki muzealnej jest wydanie w najbliższej przyszłości albumu ukazującego na dawnej fotografii dzielnice, które weszły w skład miasta po 1927 roku.

Bernard Szczech

Zabrze, miasto położone w przemysłowej części Górnego Śląska, którego liczba ludności przekracza 205 tys., dopiero w przyszłym roku obchodzić będzie siedemdziesięciolecie nadania praw miejskich. A wcześniej?

Najstarsze ślady osadnicze odnalezione nad Bytomką w dzielnicy Biskupice pochodzą z okresu ok. 10 tys. lat pne. W czasach historycznych, osadnictwo skupiało się w kilku punktach: nad biegiem Bytomki oraz w rejonie średniowiecznych grodzisk w Mikulczycach i Rokitnicy. Przyjmuje się, że pierwszy okres osadniczy nastąpił po 1222 roku, kiedy to Kazimierz ks. opolski zezwolił biskupowi wrocławskiemu Lorenzowi na osadzeniu kolonistów w dobrach ujazdowskich. Najstarszą osadą były Biskupice znane z dokumentu ks. Violi z roku 1243. W 1260 roku biskupstwo wrocławskie otrzymało formalnie tereny wchodzące w skład dzisiejszego Zabrze, oraz zgodę na dalszą działalność osadniczą. Po tym roku powstają kolejne osady: Zabrze, Zaborze, które wymieniono z nazwy dopiero w 1305 roku w Liber fundationis episcopatus Vratislaviensis. W tym samym dokumencie odnotowano istnienie Rokitnicy i Grzybowic. W 1311 wzmiankowane są Mikulczyce a dopiero ~ 1498 roku Makoszowy, jakkolwiek ich czas powstania nie jest równoznaczny z pojawieniem się w dokumentach.

Podobnie rzecz ma się z powstaniem sieci kościelnej. Najstarszym kościołem był biskupicki kościół św. Jana Chrzciciela (w dokumencie z 1305 roku odnotowano uposażenie plebana w wymiarze dwóch włók ziemi). Równie stare są kościoły św. Wawrzyńca w Mikulczycach i św. Andrzeja w Zabrzu. Materiał z którego były wzniesione nie pozwolił na dotrwanie do czasów nam współczesnych.

Wojny śląskie w konsekwencji doprowadziły do przejścia Śląska pod panowanie królów pruskich zaś ich polityka osadnicza przyczyniła się do zmiany ówczesnego krajobrazu Zabrze. Za sprawą hrabiego Macieja Wilczka na gruntach zabrzańskich i sąsiednich Bielszowic, powstało szereg nowych osad, których nazewnictwo w większości nawiązywało do rodu Wilczków. Maciejów, Pawłów, Kończyce, Małe Zabrze i Dorota z biegiem lat rozrosły się do dużych przemysłowych osad. Szczególnie Małe Zabrze i Dorota, które wspólnie z Zabrzem zwanym Starym łącząc się w 1905 roku w jedną gminę stały się załącznikiem nowego miasta.

Wcześniej jednak gwałtownie rozwinął się przemysł, którego początki sięgają lat trzydziestych XVIII w. Wtedy, w rejonie dzisiejszego Maciejowa powstała Kuźnica Zabrska, zwana potocznie Gwozdkiem. Koniec tego wieku był początkiem przemysłowej eksploatacji węgla.

Powstanie pierwszych kopalń, budowa kanału zwanego kłodnickim, wybicie sztolni dało impuls dla budowy kolejnych zakładów przemysłowych. Poprowadzenie "drogi królewskiej" oraz budowa linii kolejowej Wrocław - Mysłowice spowodowało zlanie się organizmów trzech osad: Doroty, Starego i Małego Zabrza.

W 1873 roku, w wyniku zmian administracyjnych wieś Zabrze stała się stolicą nowego powiatu. Zmiana statusu spowodowała szereg inwestycji powiatowych i gminnych: budowa starostwa (1875), Sądu (1894), Ratusza (1898), Rzeźni (1901), Gimnazjum Męskiego (1902), Gimnazjum Żeńskiego (1907), Szpitala Miejskiego (1909). W 1894 przez Zabrze poprowadzono linię tramwaju parowego a w 1897 wprowadzono oświetlenie elektryczne, pomimo, że od 1876 roku istniało oświetlenie gazowe.

Wiek XIX to także gwałtowny rozwój różnych gałęzi przemysłu. Oprócz szeregu kopalń, których rodowód sięga poprzedniego stulecia, założono Hutę "Zabrze" (1851), Fabrykę Kotłów Parowych (1853), Fabrykę Lin Deichsla (1855), Hutę Redena (1857), Browar Haendlera i wiele innych zakładów pracujących i odnoszących sukcesy do dnia dzisiejszego.

Powstanie w 1905 roku Gminy Zabrze spowodowało ukierunkowanie na zespolenie byłych organizmów wiejskich. Gmina rozrasta się tak, że po latach wojny oraz walk powstańczych (1919 - 1921) Zabrze otrzymuje status miasta w 1922 roku.

W 1927 roku miasto powiększono o nowe tereny. Przyłączono Biskupice, Maciejów i Zaborze. Podobnie postąpiono w trakcie kolejnej reformy administracyjnej w 1951 roku przyłączając dzielnice południowe: Kończyce, Makoszowy i Pawłów, oraz dzielnice północne: Grzybowice, Mikulczyce i Rokitnicę z Helenką.

album

Park – Plac Traugutta
Stadtpark

Starostwo Powiatowe (Obecnie Muzeum Górnictwa Węglowego) • (przed 1914)
Königliche Landratsamt • (vor 1914)

Sąd • (przed 1914)
Amtsgericht • (vor 1914)

Dawny Ratusz • (ok. 1922)

Alte Rathaus • (~ 1922)

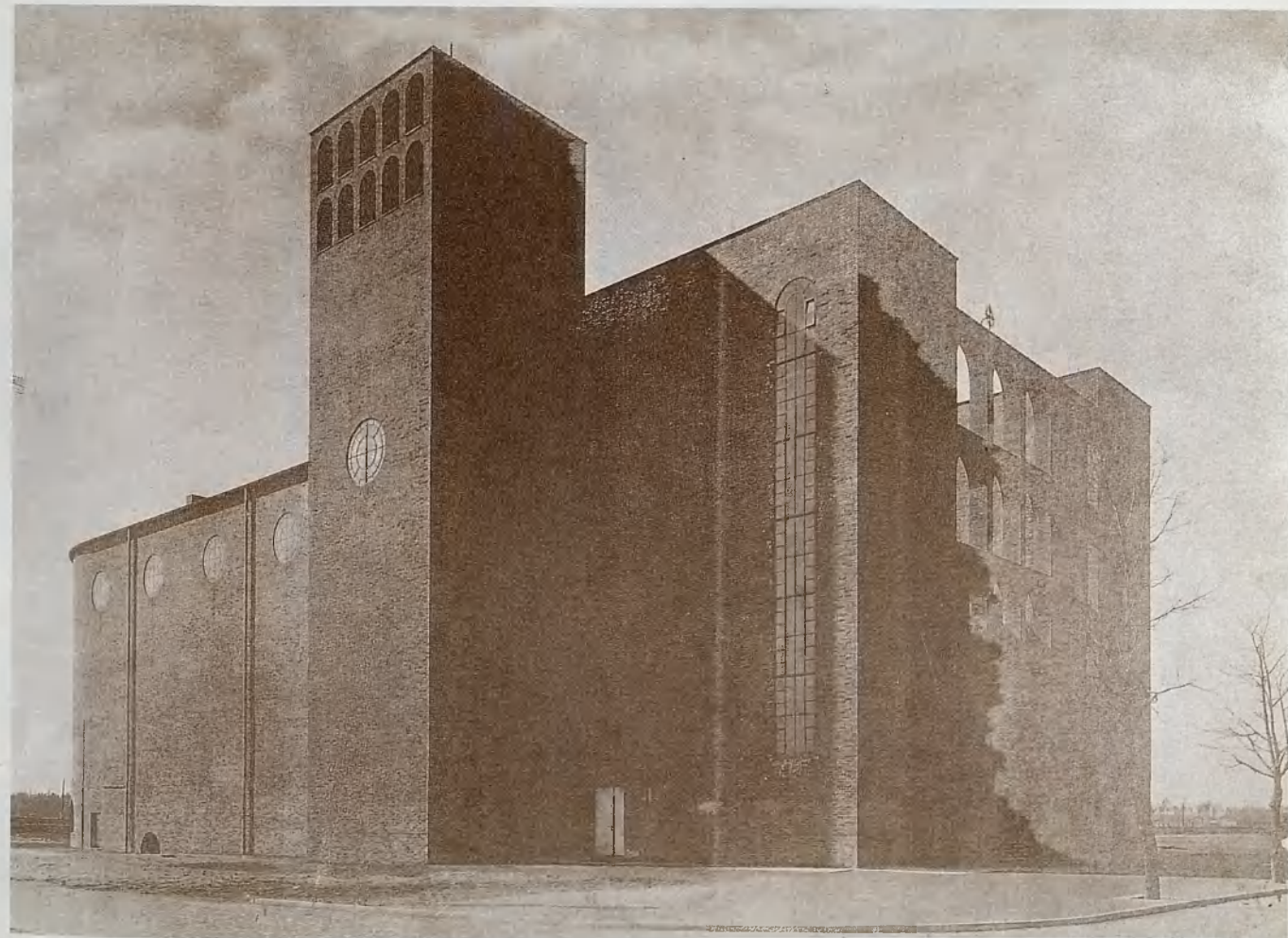
Kościół Św. Andrzeja • (1887)
St. Andreas Kirche • (1887)

Kościół Św. Anny • (przed 1914)
St. Anna Kirche • (vor 1914)

Kościół Św. Józefa
St. Josef Kirche

Ewangelicki Kościół Pokoju • (przed 1914)
Evangelische Kirche • (vor 1914)

Synagoga i Szkoła Żydowska • (ok. 1905)
Synagoge und Jüdische Schule • (~ 1905)

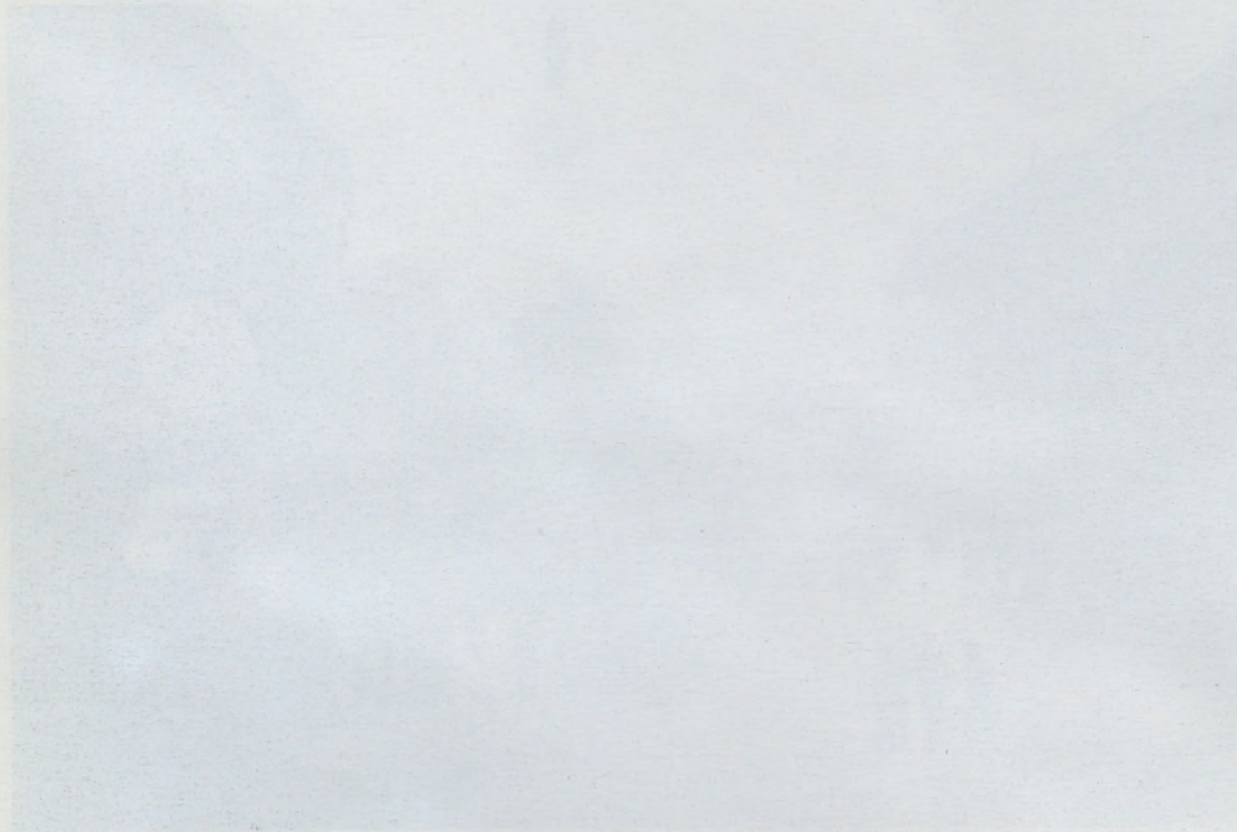

Dworzec kolejowy • (1897)
Bahnhof • (1897)

Plac Dworcowy • (1897)
Bahnhofplatz • (1897)

Poczta Główna • (przed 1914)

Postamt • (vor 1914)

Ulica Dworcowa • (przed 1914)
Bahnhofstrasse • (vor 1914)

Widok ul. Doroty (3 Maja) od strony dworca kolejowego • (przed 1914)
Strassenbild Dorotheenstrasse vom Bahnhof aus • (vor 1914)

Domek Baby Jagi (Wiadukt Kolejowy) • (1932)
Milchhale der Dorotheenstrasse • (1932)

Widok ul. Doroty (3 Maja) w okolicy szpitala • (przed 1914)
Strassenbild Dorotheenstrasse blick nach süden • (vor 1914)

Szpital górniczy (obecnie Państwowy Szpital Kliniczny nr 1) • (przed 1914)
Knappschafts – Lazaret • (vor 1914)

Zabrze – Panorama • (ok. 1930)

Zabrze o/s – Panorama • (~ 1930)

Dawna gospoda Haase'go • (ok. 1905)
Haase Ausschenk • (~ 1905)

ul. 3 Maja – Sądowa • (ok. 1905)

Dorotheen – Gerichtsstrasse • (~ 1905)

Plac Krakowski • (ok. 1900)
Schecheplatz • (~ 1900)

Muzeum Miejskie (Plac Krakowski) • (1937)
Heimatmuseum • (1937)

ul. Krasińskiego • (1937)
Friedrichstrasse • (1937)

ul. Padlewskiego • (ok. 1905)
Kaniastrasse • (~ 1905)

Targ na Placu Warszawskim • (ok. 1914)
Donnerstag Marktplatz • (~ 1914)

Budynek Inspekcji Górniczej (ul. Karola Miarki) • (ok. 1930)
Alte Berginspektion • (~ 1930)

Hotel Kochmanna (ul. Wolności) • (przed 1914)
Kochmann Hotel (Kronprinzenstrasse) • (vor 1914)

Ulica Wolności • (1908)
Kronprinzenstrasse • (1908)

ul. Wolności • (ok. 1922)
Kronprinzenstrasse • (~ 1922)

Dawny Hotel Admirals Palast – Przodownik • (ok. 1930)
Admirals Palast Hotel • (~ 1930)

Dawna Administracja Koksowni ul. Wolności – Pawliczka • (przed 1914)
Werwaltungsgebäude der Kokswerke • (vor 1914)

ul. Kawalca • (ok. 1905)

Friedrich Karl Strasse • (~ 1905)

Wieża ciśnień • (przed 1914)
Wasserturm • (vor 1914)

Administracja Rzeźni • (przed 1914)

Verwaltungsgebäude des Schlachthofes • (vor 1914)

Szpital Miejski • (przed 1914)

Auguste – Victoria Krankenhaus • (vor 1914)

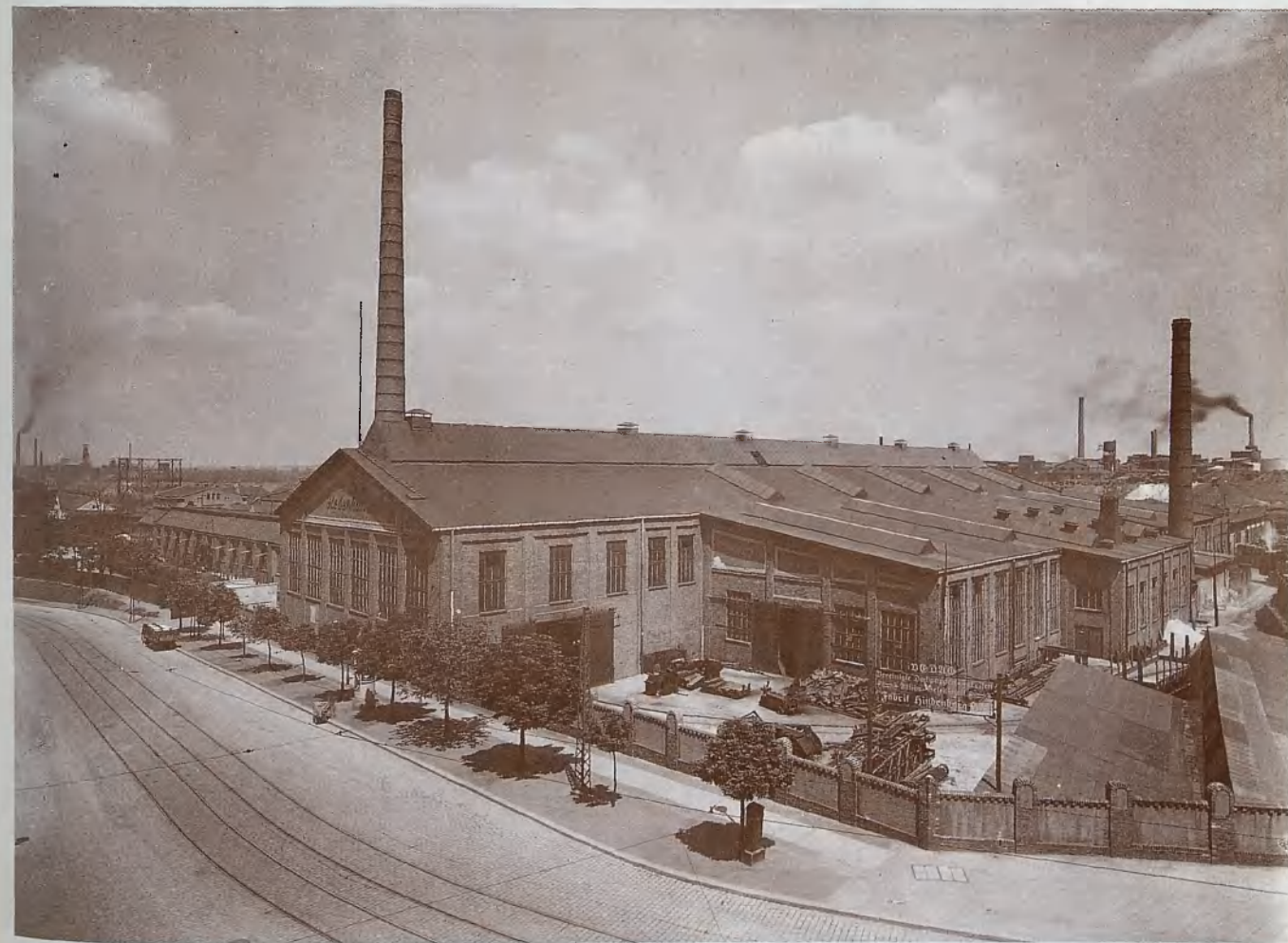
Kopalnia "Guido" • (przed 1914)
Guidogrupe • (vor 1914)

Kopalnia "Concordia" • (ok. 1922)
Konkordigrube • (~ 1922)

Dawna Huta Redena (Zabrzańska Fabryka Maszyn Górniczych) • (1935)
Redenhütte • (1935)

Wylot sztolni • (ok. 1930)
Stollen • (~ 1930)

Kanał Kłodnicki • (ok. 1922)

Am Stollenkanal • (~ 1922)

Ulica Nad Kanałem 34
Kanalstrasse 34

Dyrekcja Huty Donnersmarcka (Huta Zabrze) • (przed 1914)
Generaldirektion der Donnersmarckhütte • (vor 1914)

Kasyno Huty Donnersmarcka (obecnie Teatr Nowy) • (przed 1905)
Casino der Donnersmarckhütte (heute Teatr Nowy) • (vor 1905)

Brama Główna Huty Zabrze • (ok. 1914)
Donnersmarckhütte • (~ 1914)

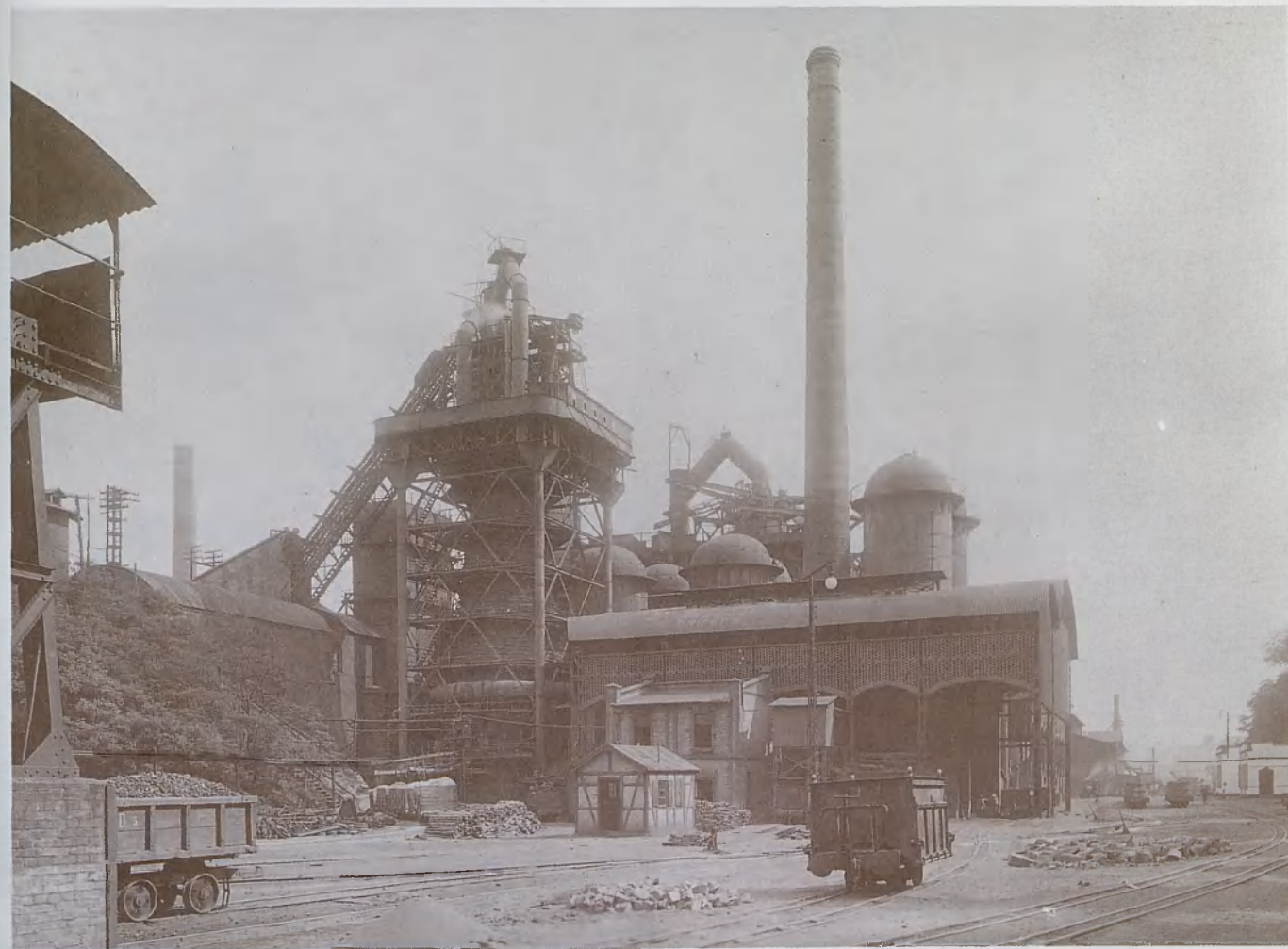

Panorama Huty Donnersmarcka • (1925)

Panorama der Donnersmarckhütte • (1925)

Wielki piec w Hucie Donnersmarcka (Huta Zabrze) • (przed 1914)
Hochofenanlage der Donnersmarckhütte (Huta Zabrze) • (vor 1914)

Straż Pożarna Huty Donnersmarcka • (przed 1914)
Feuerwehrdepot der Donnersmarckhütte • (vor 1914)

Szkola Gospodarstwa Domowego Huty Donnersmarcka (Huta Zabrze) • (przed 1914)
Haushaltungsschule der Donnersmarckhütte • (vor 1914)

Osiedle Huty Zabrze (ul. Stalmacha – Krakusa)
Siedlung der Donnersmarckhütte

Staw w Parku Huty Donnersmarcka • (przed 1914)
Teich im Park der Donnersmarckhütte • (vor 1914)

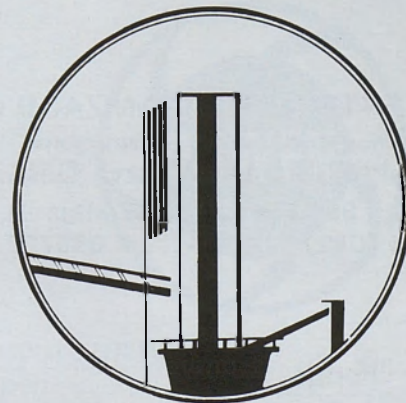
Kąpielisko Miejskie (ul. Roosevelta)
Stadtbad (Sosnitzerstrasse)

KOPALNIA WĘGLA KAMIENNEGO "ZABRZE - BIELSZOWICE"

KWK "Zabrze – Bielszowice" w obecnym kształcie funkcjonuje od 01.01.1976 r. w wyniku połączenia samodzielnych dotąd kopalni: "Zabrze" w Zabrzu i "Bielszowice" w Rudzie Śląskiej.

W wyniku połączenia jest jedną z największych kopalń w Polsce pod względem wydobywania dziennego, obszaru górniczego i zatrudnienia. Jest kopalnią rozwojową, choć należy do najstarszych kopalń węgla kamiennego. Jej historia sięga roku 1791 w Zabrzu i 1896 w Rudzie Śl. – Bielszowicach.

Kopalnia "Zabrze - Bielszowice":

- całkowity obszar górniczy wynosi 33 km²,
- posiada 11 czynnych szybów wydobywczych, wentylacyjnych i materiałowych,
- wydobywa węgiel z 5 poziomów wydobywczych,
- najgłębszy poziom sięga 1000 m (w budowie),
- eksploatację prowadzi systemem ścianowym z zawalaniem stropu lub posadzką dmuchaną,
- ściany wyposażone są w nowoczesne maszyny urabiające, przenośniki zgrzeblowe i obudowy zmechanizowane,
- węgiel wydobywa się w 100% ze ścian wyposażonych w obudowę zmechanizowaną,
- dzienne wydobycie wynosi ok. 16.000 ton,
- węgiel przerabiają i wzbogacają 2 zakłady przerobcze.

Wysoka jakość węgla KWK "Zabrze - Bielszowice" doceniana jest przez krajowych i zagranicznych odbiorców, m.in. w Austrii i Niemczech.

Kopalnia posiada bogate zaplecze socjalne:

- 5 ośrodków wczasowych, o łącznej liczbie miejsc 1190,
- 2 kluby sportowe "Pogoń" Zabrze i "Zgoda" Bielszowice,
- 2 hotele pracownicze,
- domy kultury

KWK "Zabrze - Bielszowice" wydaje swój własny biuletyn zakładowy.

CENTRUM MECHANIZACJI GÓRNICTWA

Jednostka Badawczo – Rozwojowa

Zakład Budowy Maszyn Doświadczalnych

41 - 800 Zabrze, ul. 3 Maja 91, ident 0022504

tel (032) 71-12-41, tlx 036727, fax 71-85-11

Oferuje:

- jednostkowe wykonanie maszyn i urządzeń dla górnictwa, hutnictwa itp. wg dokumentacji własnej lub zamawiającego,
- wykonanie specjalistycznych obrabiarek i linii produkcyjnych w oparciu o dokumentację własną lub zlecniodawcy,
- wykonanie na obrabiarkach sterowanych numerycznie elementów maszyn takich jak: wałki, tarcze, koła zębate, kadłuby przekładni itp. lub wybranych operacji na tych elementach,
- wózki hamulcowe do szynowych kolejek podwieszanych,
- pierścienie zaciskowo - rozprężne wg DIN,
- sprężyny talerzowe wg DIN,
- wysokociśnieniowe zawory rozładowania,
- instalacje odpylające pracujące na sucho i mokro,
- stanowisko prób węży wysokociśnieniowych,
- wysokociśnieniowe rurociągi magistralne,
- bezciężnowe napędy posuwu kombajnów węglowych ,
- elementy rusztowań budowlanych,
- obróbkę cieplną narzędzi i części maszynowych w piecach próżniowych.

Zakład oferuje krótkie terminy wykonania i konkurencyjne ceny.

ZABRZAŃSKA FABRYKA MASZYN GÓRNICZYCH "POWEN"

Przedsiębiorstwo Państwowe
ul. Wolności 318, 41 - 800 Zabrze

tel 714031/38 tlx 036482 fax 711670

PBK II O/ ZABRZE 372615-521 • PKP Zabrze - bocznicą wł.

Produkuje:

- pompy wirowe
- pompy wirowe zatapialne
- agregaty zasilające do hydraulicznych obudów górniczych
- wentylatory hutnicze
- wentylatory promieniowe i osiowe do głównego przewietrzania kopalń
- sita

Zdobyliśmy duże doświadczenie w produkcji urządzeń dla górnictwa i innych działów gospodarki.

Dysponujemy wyspecjalizowaną kadrą inżynierów - techniczną i kadrą dobrych fachowców w produkcji.

Nasze wyroby są znane i cenione w kraju oraz na rynkach zagranicznych.

Produktionsprogramm:

- Kreiselpumpen
- Eintauchkreiselpumpen
- Speisungsagregaten für mechanisierter Strebausbauen
- elektrische und pneumatische Lutzenlüfter
- radiale und axiale Lüfter für Hauptwetterführung
- Drahtsiebe, Bogensiebe, Siebe für Zentrifugen

In der Herstellung dieser Einrichtungen haben wir grosse Erfahrungen. Wir verfügen über hochqualifizierte Ingenieure und Techniker, deren Aufgabe es ist, die neusten Lösungen in Bereich der Konstruktion und Technologie zu erarbeiten und die Fertigung einzuführen.

Unsere Erzeugnisse sind sogleich in Polen, wie auch am Internationalen Markt bekannt und geschätzt.

"MOSTOSTAL" Zabrze

41 - 800 Zabrze
ul. Wolności 191
tel (032) 713221, 713229
tlix 036621, 036450
fax 713151, 715047

Zakres działalności

- Produkcja i montaż konstrukcji stalowych,
- Montaż urządzeń,
- Projektowanie, produkcja i montaż ślusarki aluminiowej,
- Produkcja żurawi hydraulicznych,
- Serwis żurawi własnej produkcji,
- Produkcja i montaż silosów zbożowych.

Ośrodek Spawalnictwa: szkoli spawaczy elektrycznych i gazowych wszystkich stopni.

Baza transportowa wyposażona w zaplecze remontowe, około 60 jednostek transportowych do ciężkiego transportu włącznie.

Baza sprzętowa wyposażona w zaplecze remontowe dysponuje ponad 70 dźwigami.

Ilość zatrudnionych pracowników – 3520
z tego za granicą – 850

"MOSTOSTAL" Zabrze

The Industrial Engineering Company

Established in 1952

The address:

Mostostal - Zabrze
ul. (st.) Wolności 191
41-800 Zabrze – Poland
Phone: (032) 713221
Telex: 036621 or 036450
Fax: 713151 or 715047

Scope of activities:

- production and erection of steel structures,
- erection of machinery and industrial equipment,
- design, manufacture and assembly of aluminium structure, cladding and joinery,
- production of hydraulic cranes,
- servicing of these cranes,
- production and erection of grain silos

The Welding Centre trains electrical and gas welders of all possible qualification grades.

The Transport Base has well equipped repair workshops and ca. 60 vehicles incl. heavy transport units.

The Company has more than 70 building cranes and its own crane repair workshops.

Number of employees: 3520 (850 of them abroad).

Firma "AN-KOP"

Jedyna na Śląsku

Hurtownia Materiałów Budowlanych

koncernu **HENKEL**

Oferuje:

- kleje i zaprawy klejące do układania wszelkich posadzek, płytek ściennych i płyt izolacyjnych
- fugi białe i kolorowe. 1 i 5kg
- uszczelniacze do betonów i izolacje przeciwwodne
- masy szpachlowe do ścian i sufitów
- mineralne i dekoracyjne tynki
- silikony i kity elastyczne do spoin, szczelin i dylatacji.
- szybkotwardniejące cementy.
- masy samopoziomujące 25 kg
- środki do zdejmowania farb.
- środki do zdejmowania tapet.
- kleje dla majsterkowiczów (do porcelany, szkła, plastyku, gumy, skóry)
- płytki ścienne i posadzkowe z Opoczna

Zapraszamy na zakupy
od godz. 8.00 do 16.00
Zabrze, ul. Makoszowska 3
tel 71-19-28 fax 71-19-28

Firma "Her-Bau" oferuje nowoczesną, taną i szybką technologię wykonania drewnianych więźb dachowych metodą "Gang-Neil".

Technologia jest o około 40% tańsza od tradycyjnej, oraz o 50% można skrócić czasokres wykonawstwa. Oferuje roboty związane z wymianą starych dachów jak również wykonawstwo nowych w blokach mieszkalnych, domkach jednorodzinnych, zabudowaniach gospodarczych itp. Oprócz tego Firma świadczy usługi w zakresie budownictwa jednorodzinnego, rekonstrukcji i remontów budynków zabytkowych, specjalizuje się w restauracji zabytkowych elewacji.

Firma zatrudnia 80 doskonałych fachowców sprawdzonych na budowach krajowych i zagranicznych.

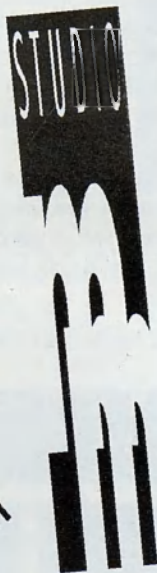
HER-BAU

PRYWATNA FIRMA BUDOWLANA
H e r b e r t K o p i e c

Studio Reklamowo-Wydawnicze

STUDIO MM S.C.

41-810 Zabrze
ul. Paderewskiego 34
tel. (0-32) 714-515

Biblioteka Śląska w Katowicach

Id: 0030000136928

Pr. **SL** II 779554 Egnarch

